

7 PRACOVNĚLÉKAŘSKÉ SLUŽBY A OCHRANA OSOBNÍCH ÚDAJŮ

Ochrana osobních údajů představuje jednu z nejdůležitějších složek ochrany osobnosti zaměstnance, která si vzhledem ke své specifické právní úpravě zaslouhuje pojednání v samostatné kapitole. Tato ochrana, která je v našem právním prostředí zakotvena v GDPR, tedy v nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 2016/679/EU, se týká především systematického zpracování osobních údajů.

Právní předpisy o ochraně osobních údajů je samozřejmě v kontextu pracovnělékařských služeb nutno číst společně s ustanoveními zákona o zdravotních službách, a to zejména ve vztahu k povinné mlčenlivosti zdravotnických pracovníků a zdravotnické dokumentaci.

7.1 Pojem osobních údajů

Pod pojmem osobní údaje se rozumí jakákoliv informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména odkazem na určitý identifikátor, například jméno, identifikační číslo, lokační údaje, síťový identifikátor nebo na jeden či více zvláštních prvků fyzické, fyziologické, genetické, psychické, ekonomické, kulturní nebo společenské identity této fyzické osoby. Osobním údajem tedy bude například jméno a příjmení a další identifikační údaje zaměstnance, ale také číslo, pod nímž zaměstnavatel zaměstnance vede ve svých databázích, údaje o odměňování zaměstnance, o jeho vzdělání a zkušenostech a další údaje vztahující se k jeho osobě.

Zvláštní ochranu nařízení dopřává takzvaným zvláštním kategoriím osobních údajů, které byly dříve označovány jako citlivé osobní údaje. Jsou vymezeny výčtovou metodou a patří mezi ně i veškeré údaje týkající se zdravotního stavu zaměstnance.

7.2 Správce osobních údajů

Pro problematiku ochrany osobních údajů je klíčový vztah mezi subjektem údajů (tedy fyzickou osobou, k níž se údaje vztahují) a správcem osobních údajů. Jako

správce osobních údajů nařízení označuje osobu, která nese odpovědnost za zpracování osobních údajů a toto zpracování provádí.

Hlavním úkolem správce je stanovení účelu zpracování osobních údajů. Každé zpracování osobních údajů totiž musí být prováděno za určitým, předem stanoveným účelem. Tento účel nelze měnit ani není možné sdružovat údaje, které jsou zpracovávány za různými účely. Rovněž je zapotřebí stanovit dobu, po kterou je možno osobní údaje zpracovávat; tato doba musí korespondovat s tímto účelem (tj. musí být dostatečně dlouhá, aby daný účel mohl být naplněn), nesmí však být delší, než je potřebné. V případě pracovněprávních dokumentů se poměrně často setkáváme s tím, že tyto dokumenty se zpracovávají po dobu trvání pracovního poměru zaměstnance a dále po dobu odpovídající příslušné promlčecí lhůtě.¹²⁴

Správce dále odpovídá za to, že zpracování osobních údajů probíhá na základě jednoho z právních titulů předvídaných nařízením. Základním a nejdůležitějším titulem je souhlas subjektu údajů, který musí být udělen poté, co byl subjekt údajů informován o tom, pro jaký účel zpracování a k jakým osobním údajům je souhlas dáván, jakému správci a na jaké období. Správce musí být schopen prokázat existenci tohoto souhlasu po celou dobu zpracování osobních údajů. Souhlas je však méně významný v pracovněprávních vztazích, kde lze mít určité pochybnosti o tom, zda je v závislém postavení zaměstnance možné takový souhlas udělit svobodně.¹²⁵

Ustanovení čl. 6 odst. 1 GDPR obsahuje výčet alternativních právních titulů, na nichž může být zpracování osobních údajů založeno i bez souhlasu subjektu údajů. Nejčastějším případem je situace, je-li zpracování osobních údajů nezbytné pro dodržení právní povinnosti správce (jedná se typicky o případy, kdy správce je povinen určité údaje zpracovávat, aby dostal svým povinnostem v oblasti pracovního poměru, jako např. mzdovým nárokům zaměstnance, povinnostem v souvislosti s evidencí pracovní doby apod.). Správce může kromě jiného pracovat i s právním titulem, kdy zpracování osobních údajů je možné bez souhlasu subjektu údajů, pokud je to nezbytné pro účely oprávněných zájmů správce nebo třetí strany. Toto zmocnění je relativně široké, a proto nařízení stanoví, že takové zpracování osobních údajů nepřipadá v úvahu tehdy, pokud před zájmy správce měly přednost zájmy nebo základní práva a svobody subjektu údajů.

Nařízení GDPR ukládá řadu dalších povinností, jejichž detailní popis by přesahoval cíle této publikace. Klíčovou roli mezi nimi hraje povinnost přijmout taková opatření, aby nemohlo dojít k neoprávněnému nebo nahodilému přístupu k osobním údajům, k jejich změně, zničení či ztrátě, neoprávněným přenosům, k jejich jinému neoprávněnému zpracování, jakož i k jinému zneužití osobních údajů. Na rozdíl od předešlé právní úpravy na druhou stranu nařízení již nezakotvuje obecnou oznamovací povinnost vůči Úřadu pro ochranu osobních údajů.

¹²⁴ V některých případech relevantních pro personální praxi je retenční doba stanovena zákonem, srov. např. § 31 a 32 zákona č. 563/1991 Sb., § 35a zákona č. 582/1991 Sb., § 22c zákona č. 589/1992 Sb., § 27 zákona č. 235/2004 Sb. aj.

¹²⁵ Srov. též Morávek, J. Ochrana osobních údajů podle obecného nařízení o ochraně osobních údajů (nejen) se zaměřením na pracovněprávní vztahy. Praha: Wolters Kluwer. 2019.

7.3 Zpracovatel osobních údajů

V praxi je běžné, že správce osobních údajů není jediným subjektem, který s určitými osobními údaji pracuje. Osobní údaje jsou často z nejrůznějších důvodů předávány a zpřístupňovány jiným entitám. V tom případě je zapotřebí na základě analýzy postavení obou subjektů posoudit, zda se bude jednat o vztah správce-správce, kdy přijímající subjekt bude mít svůj vlastní účel zpracování osobních údajů a bude samostatně plnit povinnosti popsané v předchozí části (a další povinnosti vyplývající z GDPR a další legislativy), nebo zda druhý subjekt bude v roli zpracovatele osobních údajů.

Zpracovatelem osobních údajů je subjekt, který zpracovává osobní údaje pro správce, tedy zpravidla na základě jeho pověření. Toto zpracování je závislé na správci, neboť se odehrává za účelem stanoveným správcem a zpravidla i podle jeho instrukcí. S výjimkou případů, kdy oprávnění zpracovatele vyplývá ze zvláštního zákona, je předpokladem spolupráce mezi správcem a zpracovatelem písemná smlouva o zpracování osobních údajů, v níž se mimo jiné zakotví, jaké osobní údaje za jakými účely bude zpracovatel zpracovávat a jakým způsobem budou osobní údaje po technické a organizační stránce zajištěny. Správce může využít pouze ty zpracovatele, kteří poskytují dostatečné záruky zavedení vhodných technických a organizačních opatření k ochraně osobních údajů.

Vzhledem k tomu, že oprávnění zpracovatele ve vztahu ke zpracovávaným údajům budou zpravidla omezenější, je i míra povinností a odpovědnosti zpracovatele nižší, nežli je tomu u správce. Zpracovatel taktéž nepodléhá žádné oznamovací povinnosti.

Typickým případem vztahu správce – zpracovatel osobních údajů je vztah řetězení poskytovatelů pracovnílékařských služeb.

7.4 Zpracování osobních údajů v souvislosti s pracovnílékařskými službami

I při poskytování pracovnílékařských služeb budou poskytovatelé pracovat s řadou osobních údajů zaměstnanců. Údaje o zdravotním stavu přitom spadají do zvláštní kategorie osobních údajů, jimž náleží zvýšená ochrana. Právním základem a důvodem pro toto zpracování přitom bude smluvní vztah poskytovatele a zaměstnavatele, z něž vyplývá povinnost poskytovatele zajišťovat pro zaměstnavatele služby, které by bez zpracování osobních údajů nebylo možné vykonávat.

Pro posouzení povinností poskytovatele je zapotřebí vyřešit otázku, zda jeho vztah se zaměstnavatelem je vztahem správce-správce, nebo správce-zpracovatel. Přitom je třeba vzít v potaz, že poskytovatel svou činnost vykonává nezávisle na zaměstnavateli, za jiným účelem než zaměstnavatel (zaměstnavatel osobní údaje

zaměstnanců zpracovává za účelem plnění povinností zaměstnavatele stanovených právními předpisy, poskytovatel za účelem posuzování jejich zdravotní způsobilosti a zajišťování dalších pracovnílékařských služeb) a taktéž disponuje řadou údajů, které získává přímo od zaměstnanců a k nimž zaměstnavatel nemá a nesmí mít přístup. Proto, ačkoli je poskytovatel osobou, která dané zpracování osobních údajů odvozuje od pověření zaměstnavatele obsaženého ve smlouvě o poskytování pracovnílékařských služeb, je zřejmé, že je samostatným správcem osobních údajů.

Poskytovatel je oprávněn osobní údaje o zaměstnancích zpracovávat bez jejich souhlasu v rozsahu, v jakém ho k tomu opravňují právní předpisy. Půjde zejména o údaje uvedené ve výpisu ze zdravotnické prohlídky, v žádosti o provedení pracovnílékařské prohlídky, další údaje o zdravotním stavu zaměstnance zjištěné v průběhu prohlídky a údaje obsažené v lékařském posudku.

Pokud by poskytovatel zpracovával další údaje, jejichž zpracování nevyplývá z právních předpisů ani nejsou nezbytné pro naplnění povinností poskytovatele dle zákona a uzavřené smlouvy o poskytování pracovnílékařských služeb, potřeboval by k tomu již souhlas zaměstnance.

Tento závěr by se dal teoreticky vztáhnout i na údaje o zdravotním stavu zaměstnance, které nejsou pro závěr o zdravotní způsobilosti zaměstnance relevantní a poskytovatel si je přesto (nad rámec výpisu ze zdravotnické dokumentace, jehož nutnost předložení vyplývá ze zákona) vyžádal. Posouzení, jaké údaje v tomto směru již nejsou relevantní, nicméně může představovat spornou otázku.

Jak již bylo uvedeno výše, poskytovatel je povinen ve vztahu ke zpracovávaným osobním údajům přijmout a zdokumentovat potřebná technická opatření k jejich ochraně. Ve vztahu k osobním údajům zpracovávaným v listinné podobě půjde zejména o zámky a podobné prostředky ochrany. Pokud jde o osobní údaje zpracovávané prostředky informační techniky, lze doporučit, aby tyto byly zabezpečeny heslem a aby poskytovatel používal antivirový program. V případě větších poskytovatelů lze doporučit i zavedení přístupových práv k jednotlivým souborům tak, aby se do nich nedostaly osoby, které k tomu nemají oprávnění, spolu s monitorováním toho, kteří uživatelé soubory zobrazují. Za naprostou nutnost lze zvýšená bezpečnostní opatření považovat tam, kde jsou pracovnílékařské služby zajišťovány zaměstnanci zaměstnavatele (srov. část 3.1.4).

Zaměstnanci poskytovatele, kteří osobní údaje zpracovávají nebo s nimi přicházejí do styku, jsou povinni zachovávat mlčenlivost o těchto údajích i přijatých bezpečnostních opatřeních. O této povinnosti by měl poskytovatel dotyčné zaměstnance vhodným způsobem informovat; doporučit lze i připomenutí této povinnosti v pracovních smlouvách zaměstnanců.

GDPR zakotvuje řadu práv subjektů údajů. Jedná se zejména o právo na informace upravené v čl. 13-15 GDPR. Kromě informace o tom, jakým způsobem jsou osobní údaje zpracovávány, může subjekt údajů dle čl. 15 GDPR nově požadovat i kopie osobních údajů, a to včetně těch, ke kterým by jinak neměl přístup. Zrovna v kontextu pracovnílékařských služeb však nejde o revoluční novinku, když právo na nahlížení do zdravotnické dokumentace je již delší dobu garantováno zákonem

o zdravotních službách. Poskytovatel musí pacientovi dále na žádost poskytnout řadu dalších informací, např. o účelech zpracování, příjemcích osobních údajů, retenčních lhůtách, právním subjektu údajů apod. (čl. 15 odst. 1 GDPR). Žádosti by mělo být vyhověno nejpozději do jednoho měsíce od jejího podání. Samostatnou kapitolou je problematika předávání osobních údajů do zahraničí. S příslušnou právní úpravou bojují zejména personální oddělení mezinárodních společností, v nichž je běžné některé osobní údaje zpracovávat na globální úrovni. Poskytovatel pracovnílékařských služeb většinou bude subjektem výhradně lokálním, a neměl by tedy k takovému předávání osobních údajů mít žádný důvod. Pokud by k němu mělo dojít, je pravděpodobné, že bude nezbytné získat k němu souhlas subjektů údajů, neboť nezbytnost získání tohoto souhlasu je zapotřebí u předávání osobních údajů posuzovat separátně (jinými slovy, skutečnost, že zpracování osobních údajů lze založit na některém z ostatních právních titulů, ještě neznamená, že na tomto právním titulu lze automaticky založit i předávání těchto osobních údajů do zahraničí). Zvláštní požadavky vyvolávají případy, kdy by se příjemce osobních údajů nacházel mimo EU/EEA.

Problematické naopak není, když poskytovatel v roli správce ustanoví zpracovatele osobních údajů, kterého pověří některými operacemi s těmito údaji. Takovým zpracovatelem může být např. samostatný lékař – osoba samostatně výdělečně činná, který pro poskytovatele zajišťuje pracovnílékařské prohlídky (viz část 3.1.7 výše). Správce v tom případě nesmí opominout adekvátní zajištění technických a organizačních opatření k ochraně osobních údajů a odpovídající úpravu v ustanoveních smlouvy, kterou se zpracovatelem uzavírá.

V případě nedodržení některé z povinností v souvislosti s ochranou osobních údajů poskytovateli hrozí jednak odpovědnost za správní delikt, která je upravena kromě GDPR také tzv. adaptačním zákonem č. 110/2019 Sb. Z něj vyplývá, že pokuty za porušení pravidel ochrany osobních údajů mohou být i v řádu milionů Kč. Teoreticky není dále vyloučeno ani vznesení nároku na náhradu nemajetkové újmy ze strany subjektů údajů, kteří mají za to, že jim v důsledku protiprávního zpracování taková újma vznikla.¹²⁶ Případné nároky se v takovém případě řídí občanským zákoníkem. Je nicméně nutno připustit, že většina subjektů problematiku osobních údajů nevnímá takto citlivě a v praxi se zřejmě s takovými nároky nebudeme setkávat úplně často.

¹²⁶ Srov. čl. 82 odst. 1 GDPR.